

Vlamingen komt in massa. De Vlaamse beweging als massabeweging, o.r.v. Guy Leemans, Luc Boeva, Gita Deneckere en Frans-Jos Verdoodt, Gent, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, 1999, 367 pp., ill., ISBN 90-76686-03-3 (Bijdragen Museum van de Vlaamse Sociale Strijd nr. 17).

Vlamingen komt in massa is de titel van een door het Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme (ADV N) in Antwerpen samengestelde tentoonstelling, waarbij onder dezelfde titel een omvangrijke en rijk uitgevoerde catalogus is verschenen. De tentoonstelling en de catalogus zijn het resultaat van een gelukkig initiatief van het Oost-Vlaamse provinciebestuur om een aantal archief- en documentatiecentra regelmatig te laten samenwerken aan de openbaarmaking van hun bezit via tentoonstellingen en daarbij horende publicaties. De Vlaamse beweging wist als ontvoogdingsbeweging en als nationalistische beweging al in de 19de eeuw veel volk op de been te brengen, waar het ging om uiting te geven aan politieke verlangens als taalwetgeving, of om door middel van herdenking van figuren en gebeurtenissen die men rekende tot het eigen historische verleden, propaganda te maken voor nationalistische verlangens. Massabijeenkomsten waren bij uitstek het middel om de Vlaamse beweging tot meer dan een beweging van taalgeleerden te maken.

Frans-Jos Verdoodt en Gita Deneckere openen de bundel met elk een theoretische bijdrage over het verschijnsel massabeweging. Naast het aspect van de inhoud en de omvang van de manifestatie gaat het ook om de herhaling van de manifestatie om onder de definitie van massabeweging te kunnen vallen. Een heel ander aspect dat met name bij de herhaling een rol speelt, is de verandering van de inhoud en de zingeving van de bijeenkomst. Verdoodt wijst daarop, maar ook bij andere auteurs komt dit punt aan de orde. Het speelt bijvoorbeeld bij de IJzerbedevaarten, bij de herdenkingen van de Guldensporenslag en bij de Vlaams Nationale Zangfeesten. Maar het probleem van de mythisering treedt ook op bij de herdenking van personen, zoals bij Cyriel Verschaeve, August Borms en Albrecht Rodenbach. De bundel bevat naast de genoemde meer theoretische artikelen nog de volgende bijdragen: Jo Tollebeek over de Guldensporenvieringen; Lode Wils, Bruno De Wever en Bart De Wever schrijven elk over de Landdagbeweging, waarbij Wils de periode vóór 1914 behandelt, Bruno De Wever het interbellum en Bart De Wever de periode na de Tweede Wereldoorlog. Luc Vandeweyer schrijft over *Flaminganten en pacifisme, samen de straat op voor het goede doel*. Anne-Marie van der Meersch en Elienne Langendries schrijven over de vele manifestaties ten gunste van de ver-nederlandsing van de Gentse Hogeschool. Annelies Beck wijdt een bijdrage aan de IJzerbedevaarten en Bruno De Wever behandelt de amnestiebeweging en haar massameetings in het interbellum en na de Tweede Wereldoorlog. Jan de Wilde beschrijft het wel en wee van de Vlaams Nationale Zangfeesten en Koen Parmentier schrijft onder de titel *In Vlaanderen Vlaams* over de taalhomogeniserende manifestaties uit de jaren zestig, waarbij Lize Haagdorens in het bijzonder de Marsen op Brussel (1961-1963) behandelt. Bart De Wever geeft aandacht aan het jaar 1968, het jaar waarin 'Leuven Vlaams' gerealiseerd werd. Guy Leemans sluit de bundel af met *'Herdenkt nu!' Vlaamsgezinde huldigingen en herdenkingen in veelvoud*.

Uit de artikelen komt duidelijk naar voren hoe het Vlaamse nationale gevoel en de Vlaamse verlangens, die in de 19de eeuw nog duidelijk in een Belgische context gebed waren, tijdens en na de Eerste Wereldoorlog een Vlaams-nationalistische en vaak een anti-Belgisch karakter krijgen. In de herdenking van personen en gebeurtenissen zie je dit soort ideologische verschuivingen duidelijk en het wordt steeds moeilijker om alle Vlaamse denominaties voor een herdenking bij elkaar te krijgen. Het lukt nog bij figuren als Guido Gezelle, Stijn Streuvels en Jan Frans Willems, maar daarna wordt de lijst al snel zeer klein.

Ook bij de strijd om 'Leuven Vlaams', waarbij een nieuw verschijnsel als studentenvakbond en de student als intellectuele arbeider aan de orde komen en neomarxistische idealen opgeld doen, wordt de eenheid onder de Vlaamse studenten moeilijk, omdat rechtse, Vlaams-nationalistische studenten en politici uit die hoek moeite hebben de gelederen gesloten te houden. Ook de Zangfeesten lijden onder de links-rechts tegenstelling en onder een veel algemener verschijnsel, de

afnemende politieke belangstelling. Een dalende belangstelling die ook verklaard kan worden door het feit dat de doelen inmiddels bereikt zijn.

Een paar vragen komen er bij de lezing op. De aandacht is in het bijzonder gericht op Vlaams-nationalistische manifestaties met een vaak partijpolitiek overstijgend karakter en dat is waar het gaat om een tentoonstelling die in eerste instantie door het ADVN is ingericht ook volkomen gerechtvaardigd. Maar als wel bijvoorbeeld de strijd om de vernederlandsing van Gent behandeld wordt, waarom dan ook niet de massale demonstraties voor de Gelijkheidswet in 1897, waar Peter Benoit zelfs een *Strijdlid der Vlamingen* voor componeerde? Ook zouden de meetings van bijvoorbeeld de Katholiek Vlaamsche Landsbond meer aandacht mogen hebben, al worden ze wel op bladzijde 70 genoemd. Men zou zelfs de vraag kunnen stellen wat meer resultaat heeft opgeleverd: de regelmatige bijeenkomsten van de Vlaamse afdelingen van de grote partijen of de vaak op een bepaald onderwerp gerichte massabetogingen.

De uitvoering van de bundel is zeer fraai. Het papier weerspiegelt in zijn lichte grauweheid de massa, maar de foto's laten zien dat de grauwe massa zich massaal voorzag van vaandels, spandoeken, muziekkorpsen en soms ook geüniformeerde ordediensten of in het geval van Flor Grammens op stap ging met slechts een verfpot en verfkwas en er een perfecte *one-man-show* van maakte met tegelijk een massale uitwerking.

Het ADVN heeft met tentoonstelling en bundel, uiteraard in samenwerking met andere instellingen, laten zien een gekwalificeerde schatbewaarder van het verleden van Vlaanderen te zijn.

PIETER VAN HEES

PROF. RITZEMA BOSLAAN 95, NL-3571 CP UTRECHT